

УДК 336.76

JEL G13

Яворська В.О.²⁵*к.е.н., доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України (Київ, Україна)*<https://orcid.org/0000-0002-2513-8431>**Дорма М.С.²⁶***студентка, Національний університет біоресурсів і природокористування України (Київ, Україна)*

ВПЛИВ БІРЖОВИХ ЦІН НА ПРОЦЕСИ ЦІНОУТВОРЕННЯ НА РИНКУ СОНЯШНИКУ

У статті розглянуто особливості ціноутворення на ринку соняшнику за умов зростання впливу біржових цін на основні види товарних активів на світовому та вітчизняному ринках.

Ключові слова: біржове ціноутворення, ціна, ф'ючерсні контракти, біржа, ринок соняшнику.

Яворська В.А.*к.э.н., доцент, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины (Киев, Украина)***Дорма М.С.***студентка, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины (Киев, Украина)*

ВЛИЯНИЕ БИРЖЕВЫХ ЦЕН НА ПРОЦЕССЫ ЦЕНООБРАЗОВАНИЯ НА РЫНКЕ ПОДСОЛНУХА

В статье рассмотрены особенности ценообразования на рынке подсолнуха при условиях роста влияния биржевых цен на основные виды товарных активов на мировом и отечественном рынках.

Ключевые слова: биржевое ценообразование, цена, фьючерсные контракты, биржа, рынок подсолнуха.

Yavorska V.*Ph.D in Economics, Associate Professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine)***Dorma M.***Student, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine*

²⁵ Яворська Валентина Олександрівна, к.е.н., доцент, доцент кафедри біржової діяльності і торгівлі, Національний університет біоресурсів і природокористування України (Київ, Україна)

²⁶ Дорма Марія Сергіївна, студентка, Національний університет біоресурсів і природокористування України (Київ, Україна)

(Kyiv, Ukraine)

THE IMPACT OF EXCHANGE PRICES ON THE SUNFLOWER MARKET PRICING PROCESS

In the article the features of pricing in the sunflower market are considered in the conditions of the exchange price influence on the main types of commodity assets on the world and domestic markets.

Keywords: exchange pricing, price, futures contracts, commodity exchange, sunflower market.

Актуальність проблеми. Ціна продукції визначає структуру виробництва, суттєво впливає на рух грошових і матеріальних ресурсів, розподіл сировини, а також рівень добробуту населення. Невизначеність у процесі ціноутворення може знизити прибутковість виробництва та дестабілізувати фінансові результати діяльності підприємства.

Нині важливу роль у процесі формування цін на основних товарних ринках відіграє біржове ціноутворення. З часу впровадження на товарних біржах ф'ючерсних контрактів зросла і роль товарних бірж у забезпеченні прозорого та конкурентного ціноутворення. Сучасні товарні біржі перетворились на потужні центри ціноутворення та управління ціновими ризиками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження біржового ціноутворення на товарних ринках висвітлюються в працях таких учених, як А. Масло, І. Охріменко, Л. Примостка, Н. Резнік, Ю. Рубан, Л. Телсер, М. Солодкий, О. Сохацька, О. Шпичак та інших.

Постановка завдання. Метою дослідження є узагальнення основних аспектів впливу біржового ціноутворення на формування цін на ринку соняшнику України.

Результати дослідження. Біржове ціноутворення забезпечує формування ринкового прогнозування майбутньої біржової кон'юнктури на товарних ринках, серед іншого на ринку соняшнику. Слід зазначити, що процеси ціноутворення на сільськогосподарську продукцію характеризуються циклічністю, вираженою сезонністю і погодними факторами. Нині механізм ціноутворення на біржовому товарному ринку пов'язаний з інноваційними біржовими інструментами, які укладаються на строк, – ф'ючерсами та опціонами.

Сучасна концепція строкового біржового ціноутворення на товарному ринку пройшла еволюційний шлях розвитку і ґрунтується на засадах моделі Л. Телсера, що також включає в себе основи арбітражних теорій. Процес формування ф'ючерсних цін за

моделлю Л. Телсера визначається на основі очікувань спекулянтів або трейдерів, які беруть участь у біржовій торгівлі. Тоді, як відповідно до арбітражних теорій, ф'ючерсну ціну визначають арбітражери на основі використання спредових стратегій торгівлі [1; 2, с. 29–32].

Нині світові ціни на насіння соняшнику неможливо уявити без біржового ціноутворення провідних світових бірж. Конкурентні й прозорі умови для біржових учасників забезпечують формування біржових цін як досконалого механізму рівноваження ринкового попиту і пропозиції на насіння соняшнику.

Упродовж кількох останніх століть ключова роль у формуванні ринкових механізмів ціноутворення на товарних ринках відводиться світовим біржам. Біржові ціни є основним індикатором прогнозування і планування діяльності ринкових суб'єктів. Нині до біржових інструментів, які визначають майбутні цінові тенденції, відносять ф'ючерси та опціони. Біржове ціноутворення враховує всі кон'юнктурні фактори, що мали вплив або очікуються на ринку реальних активів. У біржовій практиці такі фактори називають фундаментальними, а методика їх дослідження – фундаментальним аналізом біржової кон'юнктури [3, с. 342–343].

Процеси ціноутворення на аграрному ринку характеризуються циклічністю і залежать від сезонного фактора. У зв'язку з цим, в основу світового ціноутворення на ринку сільськогосподарської продукції покладено концепцію циклічності. Так, американський учений Кріс Харт на базі принципів економічної теорії схарактеризував довгострокову циклічність такими рисами [4, с. 9]:

- перехід ринку від однієї фази цінової рівноваги до іншої;
- виникнення неочікуваних зростань попиту;
- ціни зростають;
- товаровиробники активізуються в очікуванні вищих цін, а покупці – за зниженими цінами;
- високий рівень пропозиції і зниження попиту коригують ринок до нового рівня базової ціни рівноваги.

Слід зауважити, що ключовими фундаментальними факторами макроекономічного рівня, які нині значно впливають на світове та вітчизняне сільськогосподарське ціноутворення, є вплив кліматичних змін, який може бути не завжди прогнозованим, і зростання обсягів світового виробництва біопалива, що зумовило підвищення попиту на виробництво рослинних олій, для біодизеля [4, с. 7–12].

З метою аналізу проблеми реалізації насіння соняшнику необхідно розглянути канали його реалізації, які безпосередньо впливають на формування цін на даний вид

продукції. Більшість держав не проводить закупівлю сільськогосподарської продукції за державними контрактами, винятком є закупівля зерна для державних резервних фондів, тому виробники змушені шукати інші шляхи розв'язання проблем вигідної реалізації своєї продукції. За цих умов позитивним є те, що в деяких державах відбувається процес організації ринкової інфраструктури та оптових закупівель агропродукції.

Кінцевим етапом вирощування соняшнику є реалізація насіння культури. На даному етапі визначається оцінка споживчої вартості продукту, формування економічного результату виробничого процесу. Для вигідної реалізації виробленої продукції потрібен всебічний аналіз цієї проблеми і застосування комплексу підходів до її розв'язання. Тільки при цьому можна розраховувати на отримання прибутку від реалізації та вести ефективне виробництво взагалі. Упродовж 2012–2016 рр. світове споживання насіння соняшнику здійснювалось основними виробниками даної сільськогосподарської культури і мало тенденцію до зростання (табл. 1).

Таблиця 1

Світове споживання насіння соняшнику 2012–2017 МР, тис. т

Країна	2012/ 2013	2013/ 2014	2014/ 2015	2015/ 2016	2016/ 2017 (прогноз)
Аргентина	2,37	2,28	2,80	2,83	3,05
Росія	8,05	10,09	8,67	9,07	10,37
Туреччина	1,81	2,01	1,67	1,45	1,61
Україна	8,71	10,90	10,46	11,86	13,56
Частка України у світовому споживанні, %	24	26	26	29	30
Європейський Союз	7,19	8,00	8,66	8,17	8,62
Інші країни	7,68	8,09	7,25	7,53	7,45
Всього (світ)	35,81	41,37	39,53	40,91	44,66

Джерело: побудовано на основі [5]

Оцінка динаміки споживання насіння соняшнику вказує на те, що частка України була найбільша і перебувала в межах 24–30%. Найменшими споживачами соняшнику були Туреччина й Аргентина. Якщо аналізувати тенденцію споживання соняшнику у світі

загалом, то з кожним роком вона збільшувалась. За 2012–2016 МР загальне світове споживання насіння соняшнику суттєво зросло на 24,7% (від 35,8 до 40,9 тис. т). Максимального обсягу світове споживання насіння соняшнику сягнуло 2013–2014 МР – 41,3 тис. т, мінімальний обсяг споживання – 35,8 тис. т (2012–2013 МР). Порівнюючи світове виробництво і споживання насіння соняшнику в зазначеному періоді, можна дійти висновку, що вироблений продукт повністю споживається на світовому ринку (5).

Існує велика різниця між основними країнами-імпортерами та країнами-експортерами соняшнику. Зокрема, такі країни, як Німеччина та Нідерланди, мають великі обсяги імпорту олійних культур, зокрема соняшнику (рис. 1). Порт Роттердам у Нідерландах відіграє ключову роль як центр торгівлі і ціноутворення продукції соняшнику. Саме тут відбуваються процеси переробки соняшникової продукції, яку потім відправляють до інших країн Європи.

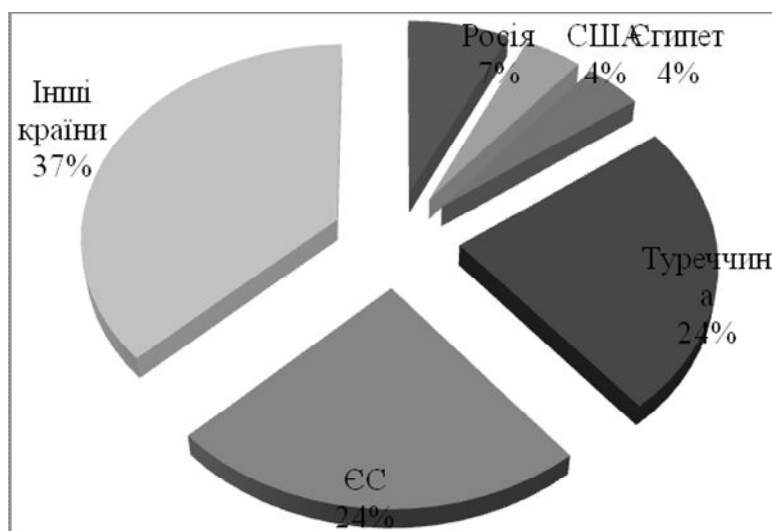

Рис. 1. Світові імпортери насіння соняшнику 2015–2016 МР

Джерело: розроблено на основі [6]

Велика частина експорту європейського ринку олійних культур торгується за внутрішньоєвропейськими напрямками (рис. 2). Поступовий перехід на ринки Східної Європи був виявлений останніми роками, у зв'язку зі зростанням ринкового попиту і доходів споживачів. Прикладом може служити Румунія, де зросли потужності із переробки олійних. Такі європейські торгові центри, як Нідерланди, відіграють важливу роль на цьому ринку і будуть поступово розширювати свою діяльність на цільових перспективних ринках Східної Європи [6].

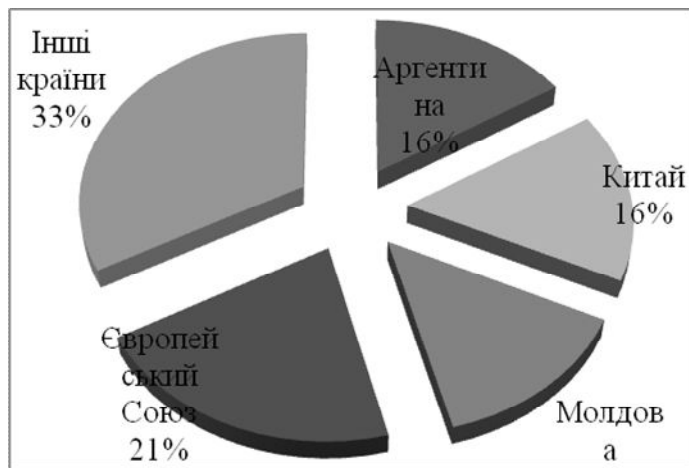
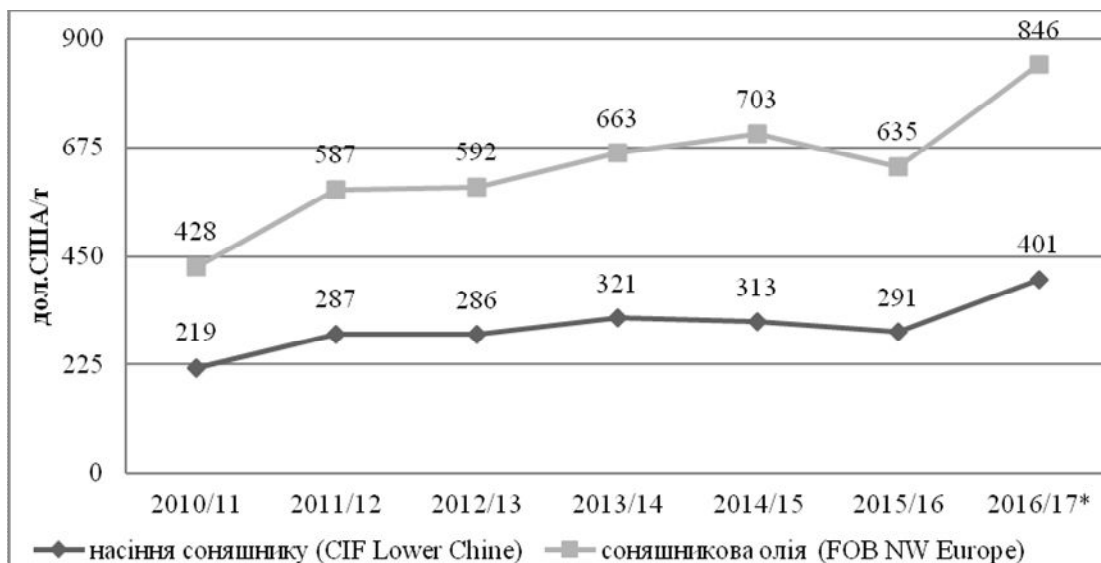

Рис. 2. Світові експортери насіння соняшнику 2015–2016 МР

Джерело: побудовано на основі [6]

З огляду на поточні цінові тренди (рис. 3), загальне зниження спостерігалось 2015–2016 МР сезонність ринку, а пікові значення 2016–2017 МР. Скорочення врожаю спричиняє зростання цін на 4–7% [7].

* - не уточнені дані.

Рис. 3. Динаміка світових цін на соняшник МР

Джерело: побудовано на основі [6]

Ціни на соняшкову олію змінюються пропорційно до цін на насіння, адже останнє є сировиною для переробки. Найбільшою ціна на насіння соняшнику була 2014 - 2015 МР і сягала 703 \$/т, на соняшкову олію 2013–2014 МР – 321 \$/т [6; 7].

Ціни на соняшник формуються під впливом світових біржових цін на олійні. Упродовж 2015–2016 МР спостерігалось коливання цін на соняшник. Якщо в жовтні 2015 року ціна угод на Роттердамській біржі (Нідерланди) на умовах CIF становила 464 \$/т, у листопаді того ж року підвищилася до 478 \$/т, а потім мала тенденцію до поступового

зниження. Так, до серпня 2016 року соняшник втратив у ціні \$74 на кожній тонні. Загалом середні світові ціни на соняшник 2015 - 2016 МР зросли порівняно з попереднім сезоном майже на 3% [6; 7].

Ціни на соняшникову олію теж мали тенденцію до зниження. Якщо в жовтні минулого року угоди купівлі-продажу на Мінеапольській біржі (США) на умовах FOB уклалися за ціною 1,58 тис. \$/т, то у вересні поточного року становили 1,27 \$/т. У свою чергу, середні світові ціни на соняшникову олію 2015–2016 МР залишалися нижчими порівняно з попереднім сезоном на 13% [6; 7].

Висновки. Соняшник і продукція його переробки є важливими експортними товарами нашої держави, що забезпечує значні надходження валютних коштів від реалізації на світовому ринку. Тому ефективний захист національних виробників повинен ґрунтуватися на підтримці, передусім, конкурентоспроможних вітчизняних підприємств переробної промисловості для накопичення ними фінансових ресурсів, практичного досвіду, важливих для виходу на зовнішні ринки. Саме ці заходи будуть сприяти прозорому формуванню вітчизняних цін на даний вид продукції. При такому підході захист внутрішнього ринку соняшнику в Україні виступатиме як важливий елемент національної експортної стратегії. У свою чергу, розвиток експортного потенціалу забезпечить довгострокові стимули для модернізації і підвищення конкурентоспроможності економіки країни.

Література

1. Прогнозування та хеджування фінансових ризиків: монографія / [за ред. Л.О. Примостки]. – К.: КНЕУ, 2014. – 424 с.
2. Сохацька О. Концептуальні засади ціноутворення на ф'ючерсних ринках / О. Сохацька // Банківська справа. – 2000. – №5. – С. 29–32.
3. Яворська В.О. Теоретичні аспекти використання фундаментальних чинників у дослідженні біржової кон'юнктури / В.О. Яворська // Науковий вісник НУБІП України. – 2013. – №181(2). – С. 342–346.
4. Chris Hurt. Clues to Future Crop Economics From the Past. Purdue agricultural economic report [Електронний ресурс]. April 2015. – Р. 7–12. – Режим доступу: <https://ag.purdue.edu/agecon/Documents/PAER.April.2015.pdf>.
5. International Trade Statistics [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://comtrade.un.org>.
6. World Agricultural Supply and Demand Estimates [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.usda.gov>.

7. Формування ринкових відносин в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dsr.univ.kiev.ua/pub/publish/2889/>

8. Інформаційний сайт АгроOnline [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://agro-online.com.ua>.

Referances

1. Primostka L.O. (2014). *Ppohnozuvannia ta khedzhuvannia finansovykh ryzykiv* (Forecasting and hedging financial risks), K.: KNEU. (in Ukr.).

2. Sohatska O. *Kontseptualni zacady tsinoutvopennia na f'iuhepcnykh rynkakh* (The conceptual framework of pricing in the futures markets), Bankivska sprava Banking, 2000, №5, P. 29 –32. (in Ukr.).

3. Yavorska V.O. *Teopetychni aspekty vykopyctannia fundamentalnykh chynnykiv u doclidzhenni bipzhovoi koniunktury* (Theoretical aspects of the use of fundamental factors in the study of stock market conditions), Naukovyj vicnyk NUBIP Ukrainy, 2013, №181(2), pp. 342–346.

4. Chris Hurt. Clues to Future Crop Economics From the Past/ Purdue agricultural economic report/ April 2015. Department of agricultural economics. – P. 7–12 [Online], available at: <https://ag.purdue.edu/agecon/Documents/PAER.April.2015.pdf>. (Accessed 2 Mar 2018).

5. International Trade Statistics. – (Online), available at: <https://comtrade.un.org>. (Accessed 10 Mar 2018).

6. World Agricultural Supply and Demand Estimates. – (Online), available at: <http://www.usda.gov>. (Accessed 12 Mar 2018).

7. Statistical data AgroOnline. – (Online), available at: <https://agro-online.com.ua>. (Accessed 20 Mar 2018).